

સુકુમાર સેતુ

અંક નં. ૦૨૬
ફેબ્રુઆરી - ૨૦૨૩

પશુઓમા જોવા મળતા અગત્યના ચયાપચયન રોગો

પશુઓ ઘાસચારો—દાણા વગેરે ખાય છે અને તેના પાચનની પ્રક્રિયા જટિલ હોય છે. જો ચયાપચયનની પ્રક્રિયા બરાબર ન થાય અને તેમા અસમતુલા પેદા થાય તો પશુઓ રોગનો ભોગ બને છે. કેટલાક વિસ્તારમાં પશુઓને પુષ્કળ પ્રમાણમા લીલો ચારો તથા ખાણદાણ મળી રહે છે. જ્યારે કેટલાક વિસ્તારોમાં દૂધ આપતા પશુઓને પુરતા પ્રમાણમાં પોષણયુક્ત આહાર મળતો નથી. જેને કારણે ચયાપચયના વિવિધ રોગ થાય છે.

સામાન્ય રીતે દૂધાળા પશુઓ આહાર લે છે ત્યારે તેમાંથી અમુક ભાગ તેના શરીરના નિભાવ માટે જરૂરી હોય છે. જ્યારે અન્ય બીજો ભાગ દૂધ ઉત્પાદન માટે જરૂરી હોય છે. જેનો આહાર ઓછો હોય અને દૂધ ઉત્પાદન વધારે હોય તો શરીરમાં અમુક ઘટકોની અછત સર્જય છે. અને તેમાંથી ચયાપચયને લગતા રોગો થાય છે.

ચયાપચયિક રોગો આનુવાંશિક અથવા ઉપાર્જિત હોઈ શકે. ચયાપચયના રોગોને ઉત્પાદનને લગતા રોગો તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. આ રોગો વધારે દૂધ આપતી ગાયો અને ભેસોમાં વધારે જોવા મળે છે. જે સમતોલ આહાર અને આદર્શ વ્યવસ્થા દ્વારા અટકાવી શકાય છે. પશુઓમાં જોવા મળતાં મહત્વના ચયાપચયિક રોગો અને તેના નિવારણના ઉપાયો નીચે મુજબ છે.

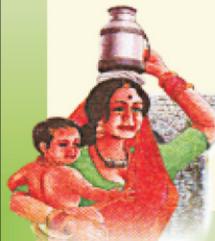
૧. સૂવાનો રોગ (બેસ-ગાયનું ઢંડુ પડી જવુ, મિલ્ક ફીવર)

રોગના કારણો :

- સૂવાનો રોગ મુખ્યત્વે વધુ દૂધ આપતી ગાયો—ભેસોમાં સામાન્ય રીતે વિયાણ પછીના ૭૨ કલાકની અંદર થાય છે.
- ક્યારેક આ રોગ વિયાણના થોડા સમય પહેલા અથવા વિયાણના અઠવાડીયાઓ બાદ પણ જોવા મળે છે.
- આ રોગ ખીરા અને દૂધમાંથી વધુ પડતું કેલ્શિયમના કારણે શરીરમાં કેલ્શિયમનું અસમતુલન સર્જવાના લીધે થાય છે.
- પશુ પોતાના ૧૦ કિ.ગ્રા.ખીરામાં રડ ગ્રામ જેટલું કેલ્શિયમ ગુમાવે છે.
- સૂવાનો રોગ કે જે મિલ્ક ફીવર અથવા દૂધિયા તાવ તરીકે પણ ઓળખાય છે. ક્યારેક આ રોગ શરીરમાં કેલ્શિયમની સાથે — સાથે ફોસ્ફરસ અને મેગનેશીયમની અસંતુલનના કારણે પણ થાય છે ત્યારે આ રોગ “મિલ્ક ફીવર કોમ્પલેક્શન” તરીકે ઓળખાય છે.

સૂવાના રોગથી થતુ આર્થિક નુકશાન :

- આ રોગ વધુ દૂધ આપતી ગાયો—ભેસોમાં મૃત્યુ થવા માટેનું એક સામાન્ય કારણ છે.
- આ રોગ સાથે બીજા રોગો જોવા કે વિયાણમાં તકલીફ, મેલી અથવા ૪૨ ના પડવી, ગર્ભાશયનો ચેપ અને દીલ બતાવવું સાથે સીધા સંકળાયેલ છે.
- સૂવાના રોગના કારણે પશુ વિયાણ પછીના શરૂઆતના ૪ થી ૬ અઠવાડીયા દરમિયાન રોજનું ૧ થી ૨ કિ.ગ્રા. દૂધ ગુમાવે છે.
- આ રોગને કારણે કેટલા પ્રમાણમાં આર્થિક નુકશાન થાય છે. ઘટેલા દૂધ ઉત્પાદન અને શારીરિક વિકાસનું

નુકશાન, સારવારનો ખર્ચ, ચારાનો ખર્ચ અને બીજા વધારાના ખનીજોની પૂર્તિ કરવાનો ખર્ચ તેમજ પશુનું જીવનપર્યંત દૂધ ઉત્પાદન ઘટે છે અને ખૂબ જ લાંબા સમયે પશુ મહત્તમ દૂધ ઉત્પાદને પહોંચે છે.

રોગના લક્ષણો :

- સૂવાના રોગમાં ત્રશ તબકકાઓ જોવા મળે છે.

પ્રથમ તબકકો :

- પાછલા પગના સાયુમાં ધૂજરી જોવા મળે છે.
- પશુ ઉત્તેજિત થયેલું જોવા મળે છે.
- જીબ બહાર આવે છે.
- દાંત કચકચાવે છે.
- પાછલા પગના સાયુઓ સખત બની જાય છે જેના કારણે પશુ પડી જાય છે.

બીજે તબકકો :

- પશુ તેના છાતીના ટેકે બેસી જાય છે.
- પશુ સભાનતા ગુમાવે છે.
- પશુ ડાબી બાજુ માથું નાંખીને બેસી જાય છે.
- ત્યારબાદ ખાવાનું ઓછુ કરવુ, નસકોરા અને મજલ સુકાઈ જવા, શરીરના ભાગ ખાસ કરીને કાન, પગ ઠંડા થઈ જવા, શરીરનું તાપમાન ઘટી જવું, આંખની કીકી પહોળી થવી, આફરો થવો તથા પોદળો અને પેશાબ ના કરવા જેવાં ચિંહો જોવા મળે છે.

ત્રીજે તબકકો :

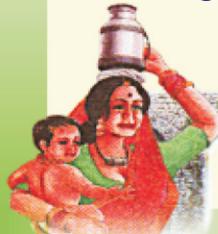
- આ તબકકામાં પશુ છાતીના ટેકે બેસી શકતું નથી અને સંપૂર્ણ આડું પડી જાય છે.
- નાડીના ધબકારા ઓછા થઈ જાય છે.
- જો સારવાર ના કરવામાં આવે તો પશુ મરી પણ જાય છે.

રોગની સારવાર :

- ધરગથ્થુ દવાઓ ન પીવડાવતા તુરત જ ડોક્ટરને બોલાવવા.
- આ માટે કેલિશિયમની દવા નસ વાટે આપવામાં આવે છે.
- પશુને કોથળા કે ધાબળા ઓફાડવા જેથી હુંફ રહે અને વધુ હુંનું ના પડે.

રોગ અટકાવવાના ઉપાયો :

- ગર્ભાવસ્થાના છેલ્લા અઠવાડિયાઓ દરમિયાન ખોરાકમાં કેલિશિયમનું પ્રમાણ ઓછુ કરવા માટે રજકો, ચોળી જેવા કેલિશિયમ વધારે ધરાવતા ઘાસચારો ઓછો આપવો અને ફોઝરસનું પ્રમાણ વધુ ધરાવતા સૂકો ઘાસચારો વધારવો.

- પશુને ગાભણાના શરૂઆતના સમય દરમિયાન કેલિશિયમ ના પ્રવાહીના બાટલા લાવી પીવડાવશો નહી કારણ કે એ ફાયદા કારક નથી પરંતુ નુકશાનકારક છે.
- વિયાણ વખતે ખોરાકમાં કેલિશિયમ કલોરાઇડ (CaCl₂) ની લૂગદી/કેલિશિયમ પ્રોપીઓનેટ આપવું.
- પશુના વિયાણ બાદ વધુ ખીરુ કાઢી ન લેતા અડધું ખીરુ કાંઢી બાકીનું અડધું ૪ થી ૬ કલાક પછી કાઢવુ આથી શરીરમાંથી કેલિશિયમનો થતો એકદમ ઘટાડો અટકાવી શકાય છે.
- પશુને ઠંડી અને વરસાદથી રક્ષણ આપવુ. જરૂર પડયે તો પશુની નજીક તાપણું કરી તેને ગરમાવો આપવાનો પ્રયત્ન કરવો. કોથળા કે ધાબળા ઓફાડવા.
- તમારા પશુને પ્રત્યેક વેતરમાં સૂવાનો રોગ થતો હોય તો ડોક્ટરની સલાહ લો.
- સૂવા રોગ થયા પછી શક્ય તેટલા વહેલા ડોક્ટર ને બોલાવવા અને તરત જ સારવાર કરાવવી જોઈએ.

૨. બોવાઈન કીટોસીસ (અમલ રક્તતા/એસીટોનેમીયા) :

રોગના કારણો :

- કીટોસીસ વધુ દૂધ ઉત્પાદન આપતા પશુઓમાં સામાન્ય રીતે વિયાણ પછીના ૧૦ થી ૬૦ દિવસ દરમિયાન અપૂરતો આહાર મેળવતા પશુઓમાં જોવા મળતો રોગ છે. પરંતુ ક્યારેક વિયાણ પહેલા અથવા કોઈ પણ સમયે જોવા મળી શકે છે.
- આ રોગ ત્રીજા કે તેનાથી વધારે વેતરમાં વધુ જોવા મળે છે.
- ગર્ભાવસ્થાના છેલ્લા અઠવાડિયા દરમિયાન, ગર્ભમાં રહેલા બચ્ચા અને તેના આચ્છાદાન (પ્લેસંટા) દ્વારા પોષકતત્વો ની જરૂરિયાત સૌથી વધારે હોય છે તથા વિયાણ બાદ દૂધની શર્કરા (લેક્ટોજ) અને ચરબી બનાવવા માટે શર્કરાની જરૂરિયાત વધારે પ્રમાણમાં હોય છે.
- પશુને એક લિટર દૂધમાં ૪.૮% લેક્ટોજ બનાવવા માટે ૫૦ ગ્રામ શર્કરા (ગલુકોજ) અને ૪% ફેટ બનાવવા માટે ૩૦ ગ્રામ શર્કરા (ગલુકોજ)ની જરૂરિયાત રહે છે.
- જો ખોરાકમાં કાર્બોહાઇટ્રોડ/સ્ટાર્ચ/શર્કરાનું પ્રમાણ પૂરતુના હોય તો લોહીમાં શર્કરાની ઉણાપ થાય છે અને આના લીધે યકૃત દ્વારા શરીરમાં રહેલ ચરબીના સંઘર્ષમાંથી શર્કરા બનાવવાનું શરૂ કરે છે.
- શરીરમાં ચરબીના ઉપયોગના લીધે વધારે પ્રમાણમાં કીટોન બોડી ઉત્પન્ન થાય છે.
- કીટોસીસ બે પ્રકારમાં જોવા મળે છે. (૧) સબક્લિનિકલ કીટોસીસ (૨) કિલનિકલ કીટોસીસ

- સબકિલનિકલ કીટોસીસમાં રોગના કોઈ ચિન્હો જોવા મળતા નથી પરંતુ લોહી અને પેશાબમાં કીટોન બોડીનું પ્રમાણ વધારે પડતું જોવા મળે છે.
- એક સંશોધન પ્રમાણે વધુ દૂધ ઉત્પાદન કરતા પશુઓના ટોણામાં આ રોગ અંદાજે ૫૦% ના પ્રમાણમાં જોવા મળે છે અને આ માંથી ૨૦ થી ૩૦% કિલનિકલ કીટોસીસમાં પરીણામે છે.
- સબકિલનિકલ કીટોસીસ ઘણો અગત્યનો છે કારણ કે આનાં કારણે દૂધ ઉત્પાદન ઘટવાથી ભારે માત્રામાં આર્થિક નુકશાન થાય છે.

રોગના લક્ષણો :

- શરૂઆતમાં પશુ ધીરે-ધીરે ખાવાનું ઓછું કરવું ખાસ કરીને અનાજ/દાણ અને લીલો ચારો, પરંતુ સૂકું ઘાસ/પરાળ ખાવાનું ચાલું રાખવું, એકી નજરે જોઈ રહેવું, અચાનક દૂધ ઉત્પાદનમાં ઘટાડો થવો, વજનમાં ઝડપી ઘટાડો થવો, શરીર દૂબળું પડવું, કઠણ અને ચિકાસવાળો પોદળો કરવો, માથું નીચું રાખવું, શ્વાસ અને દૂધમાં મીઠી વાસ આવવી.
- ક્યારેક ગોળ—ગોળ ફરવું, અંધાપો, દીવાલ કે ગમાણને માંથું ભટકાવવું, કારણ વગર ફર્યા કરવું, સતત પોતાની ચામડી અને અન્ય સાધનોને ચાટવું.
- અતિ સર્વેદનશીલ થવું, પોતાની જાતને ઈજા પહોંચાડવી જેવાં ભારે ઉત્તેજિત ચિન્હો (નરવસ ઝોર્મ કીટોસીસ) પણ જોવા મળી શકે છે.
- જો સારવાર ના કરવામાં આવે તો પશુનું મૃત્યુ પણ થઈ શકે છે.

રોગની સારવાર :

- ડેક્કટરની તાત્કાલિક સલાહ લેવી. સામાન્ય રીતે નસ વાટે ગ્લુકોઝનું દ્વાવણ આપવામાં આવે છે.

રોગ અટકાવવાના ઉપાયો :

- ગાભણ ગાય ક્યારેય ભૂખી ના રાખવી તથા વધારે પડતું ખવડાવી હષ્ટપુષ્ટ (જાડી) ના થવા દેવી.
- ગાયને સૂકું ઘાસ, લીલું ઘાસ અને દાણ વજન અને દૂધ ઉત્પાદન પ્રમાણે આપવું.
- ખોરાકમાં કેલ્લિયમ પ્રોપીઓનેટ, સોડિયમ પ્રોપીઓનેટ, પ્રોપીલીન ગ્લાયકોલ, કોલીન, કોપર, કોબાલ્ટ અને ફોસ્ફરસ (મીનરલ મીક્ષ્યર પાવડર) આપવું.
- બીમાર પશુની ડેક્કટર પાસે સારવાર કરાવવી.

૩. લોહીવાળા પેશાબનો રોગ / પોસ્ટ પારચુરિએટ હિમોગ્લોબિનનૂરિયા (પી.પી.એચ.) :

રોગના કારણો :

- પી.પી.એચ. વધારે દૂધ આપતી ગાયોમાં વિયાણના ત૦ દિવસની અંદર ફોસ્ફરસની અસમતુલનના કારણે જોવા મળતો રોગ છે.
- આ રોગ સામાન્ય રીતે ત્રીજાથી છઢા વેતર દરમિયાન અને ખાસ કરીને શિયાળામાં જોવા મળે છે. પરંતુ ક્યારેક છ-સાત મહિના ગાભણ પશુમાં પણ જોવા મળે છે.
- લોહીમાં ફોસ્ફરસનું પ્રમાણ સામાન્ય રીતે ૪-૬ મિ.ગ્રા પ્રતિ ૧૦૦ મિ.લી. હોય છે જે આ રોગમાં ઘટીને ૦.૫ મિ.ગ્રા છે.
- પશુને દૂધ ઉત્પાદન અને ગર્ભના વિકાસ માટે પૂરતા પોષણક્ષમ આહારની જરૂર પડે છે પરંતુ પૂરતો ખોરાક ના મળે અને સામે વધુ દૂધ ઉત્પાદન હોય તો શરીરમાં ફોસ્ફરસની અસમતુલા થતા આ રોગ થાય છે.
- આ રોગ ફોસ્ફરસ ઓછો ઘરાવતો ખોરાક જેમકે કોબી, બીટ અને રજકો આપવાથી, ફોસ્ફરસ ઉણપવાળી જમીનનો ખોરાક આપવાથી અથવા દૂધમાં વધુ પડતું ફોસ્ફરસ વહી જવાથી થાય છે.
- ફોસ્ફરસની ઉણપના કારણે લોહીમાં રકતકણો તૂટી જવાથી હિમોગ્લોબિન છૂટું પડે છે અને પેશાબમાં નિકાલ પામે છે. આના કારણે પેશાબ લાલ કલરનો થાય છે.

રોગના લક્ષણો :

- શરૂઆતમાં પશુ ઢીલું થવું, ભુખ ન લાગવી અને દૂધ ઉત્પાદનમાં ઘટાડો થવા જોવા લક્ષણો જોવા મળે છે.
- ઓછી તીવ્રતાવાળા કેસમાં પેશાબ હલકા કથ્થઈ (બ્રાઉન) રંગનો જોવા મળે છે જ્યારે વધુ તીવ્રતાવાળા કેસમાં પેશાબ ઘાટો લાલ અથવા કોઝી કલરનો જોવા મળે છે.
- ત્યારબાદ દૂધ પીળાશ પડતું અથવા લાલાશ પડતું જોવા મળે છે.
- શ્લેષ્મ ત્વચા ફિક્કી પડવી, હદ્દયના ઘબકારા તીવ્ર બનવા (૮૦-૧૩૦ ઘબકારા/મિનિટ), શ્વાસ ઝડપી અને છીછરો બનવો અને નબળાઈ આવવી જેવા લક્ષણો જોવા મળે છે.
- મળ કઠણ અને શુષ્ક બનવો, પોદળો કરવામાં તાકાત કરવી, શરીરમાં પાણી ઘટી જવું, શરીર હંડુ પડવું જેવાં લક્ષણો જોવા મળે છે.

રોગ અટકાવવાના ઉપાયો :

- પશુના લીલા ચારામાં ૦.૨૫% કરતાં વધારે ફોસ્ફરસ હોવો જોઈએ.
- પશુને દૈનિક જરૂરિયાત માટે ૨૦ ગ્રામ ફોસ્ફરસ અને તેના ઉપરાંત ૦.૮ ગ્રામ પ્રતિ ૫૦૦ ગ્રામ દૂધના પ્રમાણે આપવું.
- પશુ વધુ પડતું કોબી, બીટ કે ૨૪કો ના ખાય તેનું ધ્યાન રાખવું.
- બીમાર પશુની ડોક્ટર પાસે સારવાર કરાવવી.

૪. ડાઉનર કાઉ સિન્ડ્રોમ (વિયાણ પછી ગાયો/ભેંસો બેસી જવાનો રોગ):

- આ રોગ મોટા ભાગે વિયાણ પછી શરૂઆતના ૨-૩ દિવસમાં વધુ દૂધ આપતી ગાયો અથવા ભેંસોમાં જોવા મળતો રોગ છે જેમાં ગાય અથવા ભેંસ ૨૪ કલાક કરતાં વધારે સમય બેસી રહે છે અને ઉભી થઈ શકતી નથી.
- આ રોગ મોટાભાગે વિદેશી અને સંકર (એચ.એફ./જર્સી) ગાયોમાં મોટાભાગે સૂવાનો રોગ થયેલામાં જોવા મળે છે.
- આ રોગમાં મૃત્યુદર ૪૦-૬૦% હોય છે.
- આ રોગના કારણો અનેક છે જેમાં શરીરમાં સતત કેલ્ચિયમ, ફોસ્ફરસ, મેનેશિયમ, પોટેશિયમ અને ફોસ્ફરસ ધરાવતા પ્રવાહીનું ઈજેક્શન અપાવવું.
- સારવારની સાથે સાથે કાળજી પણ મહત્વની છે જેમ કે જમીન નીચે પોચું પાથરણું આપવું, યોગ્ય સમયે ખોરાક અને પાણી આપવું વગેરે.
- માદા પશુને તેનાથી વધારે ભારે વજનદાર નર પશુ પાસે ફીલનના કરાવવું.
- માદા પશુને તેના કદ પ્રમાણેના નર પશુ સાથે ફીલન કરાવવું.
- પશુ વધુ પડતું જાહું (મેદસ્વી) ના થાય એ માટે ગર્ભાવસ્થાના છેલ્લા તબક્કા દરમ્યાન વધારે પડતો ચરબી વાળો ખોરાકના આપવો.
- પશુને વિયાણના થોડા સમય બાદ ઉભું કરી દેવું.
- ઉભું ના થઈ શકતા પશુને ૪-૬ કલાકના અંતરે પડખું બદલતું રહેવું જોઈએ.
- સૂવાનો રોગ થવાની શક્યતાવાળા પશુને ગર્ભાવસ્થા દરમ્યાન વિટામીન ડીઝ નું ઈજેક્શન અપાવવું.
- પશુને ગાભાણના છેલ્લા અઠવાડિયાઓ દરમ્યાન ખોરાક માં ઓછુ કેલ્ચિયમ અને વધારે ફોસ્ફરસ આપવું.
- વિયાણ પછી પશુની કાળજીપૂર્વક દેખરેખ રાખો અને સૂવાના રોગના જોવા લક્ષણો જોવા મળે કે તેવા તરત જ ડોક્ટરને બોલાવી તાત્કાલિક સારવાર કરાવવી.

રોગના લક્ષણો :

- આ રોગનું મુખ્ય લક્ષણ એ છે કે સૂવાના રોગ (મિલ્ક ફીવર)ની બે-ત્રણ વખત સારવાર આપવા છતાં પશુ ઉભુ થઈ શકતું નથી.
- આ રોગ બે પ્રકારમાં જોવા મળે છે. (૧) જાગૃત પ્રકારનો ડાઉનર કાઉ સિન્ડ્રોમ (૨) અજાગૃત પ્રકારનો ડાઉનર કાઉ સિન્ડ્રોમ.
- જાગૃત પ્રકારના ડાઉનર કાઉ સિન્ડ્રોમમાં પશુ સચેત અને તેજસ્વી હોય છે. ભૂખ લાગવાનું, વાગોળવાનું, મળ ત્યાગવાનું, પેશાબ થવાનું, શરીરનું તાપમાન અને હદય ના ઘબકારા બધું સામાન્ય હોય છે પરંતુ પશુ ધ્યાતીના ટેકે બેસી રહે છે અને શરૂઆતમાં પશુ આગળના પગનો

- ઉપયોગ કરીને ઉભો થવાનો પ્રયત્ન કરે છે (કિપર કાઉ) પણ ઉભું થઈ શકતું નથી. આ રોગ સૂવાના રોગ અને વિયાણ દરમ્યાન થયેલી ઈજાના કારણે થાય છે.
- અજાગૃત પ્રકારના ડાઉનર કાઉ સિન્ડ્રોમમાં પશુ ઉદાસીન અને નિરૂત્સાહી રહે, ખોરાક લેતું નથી, શરીરના બધા પરિમાણ અસામાન્ય હોય છે, એકબાજુ ઢળીને બેસી રહે છે અને ઉભો થવાનો પ્રયત્ન કરતું નથી. આ પ્રકારનો રોગ આઉના સોજા અને ગર્ભાવસ્થામાં ચેપના કારણે લોહીમાં જેર ફેલાવાનાં લીધે થાય છે.
- આ રોગમાં પશુની સારવાર કરવા છતાં પણ સાત દિવસ થી વધારે બેસી રહે તો જીવલેણ બને છે અને મૃત્યુ પણ થઈ શકે છે.

રોગ અટકાવવાના ઉપાયો :

- બીમાર પશુને કેલ્ચિયમ, મેનેશિયમ, પોટેશિયમ અને ફોસ્ફરસ ધરાવતા પ્રવાહીનું ઈજેક્શન અપાવવું.
- સારવારની સાથે સાથે કાળજી પણ મહત્વની છે જેમ કે જમીન નીચે પોચું પાથરણું આપવું, યોગ્ય સમયે ખોરાક અને પાણી આપવું વગેરે.
- માદા પશુને તેનાથી વધારે ભારે વજનદાર નર પશુ પાસે ફીલનના કરાવવું.
- માદા પશુને તેના કદ પ્રમાણેના નર પશુ સાથે ફીલન કરાવવું.
- પશુ વધુ પડતું જાહું (મેદસ્વી) ના થાય એ માટે ગર્ભાવસ્થાના છેલ્લા તબક્કા દરમ્યાન વધારે પડતો ચરબી વાળો ખોરાકના આપવો.
- પશુને વિયાણના થોડા સમય બાદ ઉભું કરી દેવું.
- ઉભું ના થઈ શકતા પશુને ૪-૬ કલાકના અંતરે પડખું બદલતું રહેવું જોઈએ.
- સૂવાનો રોગ થવાની શક્યતાવાળા પશુને ગર્ભાવસ્થા દરમ્યાન વિટામીન ડીઝ નું ઈજેક્શન અપાવવું.
- પશુને ગાભાણના છેલ્લા અઠવાડિયાઓ દરમ્યાન ખોરાક માં ઓછુ કેલ્ચિયમ અને વધારે ફોસ્ફરસ આપવું.
- વિયાણ પછી પશુની કાળજીપૂર્વક દેખરેખ રાખો અને સૂવાના રોગના જોવા લક્ષણો જોવા મળે કે તેવા તરત જ ડોક્ટરને બોલાવી તાત્કાલિક સારવાર કરાવવી.
- આમ અસમતોલ આહારથી પશુના ચયાપચયન રોગોનું આર્થિક નુકશાન ખૂબ જ છે, જેમાં દૂધ ઉત્પાદન ઘટે છે અને પશુ મહત્તમ દૂધ ઉત્પાદન સુધી પહોંચી શકતું નથી. ફક્ત થોડી આગમ ચેતી અને આહારની કાળજી લેવાથી આ રોગોને અટકાવી શકાય છે. સમયસરની સારવારથી પણ આ રોગથી થતું આર્થિક નુકશાન અટકાવી શકાય છે.

